

סרביה

(Serbia; סרבית: Srbija). יהודים ישבו בס' מהתקופה הרומאית, אך היישוב היהודי שבעת החדשה ראשיתו ביוצאי ספרד שהגיעו מיוון ומתורכיה. רובם התיישבו בבלגרד ובסביבתה ועסקו במסחר ובמלאכה. הם השתלבו היטב בארץ מושבם והשתתפו במאבק הסרבים לעצמאות לאומית. אחרי הקמת יוגוסלביה היתה בלגרד הבירה אחד משלושת מרכזיה של יהדות יוגוסלביה ובה היה מרכז איגוד הקהילות היוגוסלויות. בפרוץ מלחמת-העולם השנייה ישבו בס', ובכלל זה באיזור הבאנאט (Banat), כ-16,000 יהודים. כ-11,000 ישבו בבלגרד, והשאר בניש (Nis), בסמדרבו (Smederevo), בפטרובגרד (Petrovgrad), בבצ'קה פלנקה (Backa Palanka) ובשבץ (Sabac).

אחרי כיבוש יוגוסלביה באמצע אפריל 1941 כוננו הגרמנים בס', ובכלל זה בבאנאט, ממשל צבאי. בשנת 1941 היו שלושה גנרלים של חיל האוויר הגרמני המושלים הצבאיים של ס': דנקלמן, שדרר ופורסטר, זה אחר זה.

אחרי פרוץ מרד הסרבים ביולי 1941 היו למפקד הצבא, גנרל במה, סמכויות חירום עד סוף אותה שנה, ובאותה עת היה למעשה הסמכות העליונה.

הממשל היה מחולק לזרוע צבאית מיבצעית ולזרוע אזרחית מינהלית (Verwaltungstaab). בראש הזרוע האזרחית, שטיפלה בין השאר גם בענייני יהודים, עמד ס"ס גרופנפירר האראלד טורנר. לפיקודו סרה אינזצגרופה סרביה (Einsatzgruppe Serbien) בראשות ס"ס שטנדרטנפירר וילהלם פוקס (עד ינואר 1942) וס"ס גרופנפירר אוגוסט מייזנר (מינואר 1942 ואילך). למשטרת הביטחון (סיפ"ו), שמרכזתה היה בבלגרד, היו סניפים בערים ובעיירות ברחבי ס'. במדור IV (גסטפו) פעלה מחלקה יהודית בפיקודו של ס"ס אונטרשטורמפירר פריץ שטראקה, והיא שטיפלה בהוצאת המדיניות היהודית של השלטונות לפועל.

גורמים אחרים שנטלו חלק בעיצוב המדיניות היהודית ובהוצאתה לפועל היו:

1. נציג משרד החוץ הגרמני בבלגרד פליקס בנצ'ר, שדרש להעביר את היהודים מזרחה;
2. נציג המשרד ל"תכנית ארבע השנים" בבלגרד הנס נויאהוזן, אשר בהיותו אחראי לכלכלת ס' נטל חלק בשוד רכוש היהודים ובהקמת מחנות הריכוז;
3. ממשל הבובות הסרבי הקוויסלינגי של מילאן נדיץ', שהמשרה והז'נדרמריה שלו סייעו לגרמנים בלכידת היהודים.

את רדיפת יהודי ס' ורציחתם ניתן לחלק לשלוש תקופות: 1. אפריל-אוגוסט 1941: חקיקה, גזל, עבודות כפייה; 2. אוגוסט-דצמבר 1941: כליאת הגברים ורציחתם; 3. דצמבר 1941-מאי 1942: כליאת הנשים והילדים ורציחתם.

1. אפריל-אוגוסט 1941. מסוף אפריל ועד אמצעי יוני 1941 פירסם הממשל הגרמני בס' צווים רבים בעניין הגדרת מיהו יהודי, עריכת מיפקד של היהודים וסימונם. נאסר על היהודים לעסוק במקצועות שונים ולתת שירותים לשאינם יהודים, הוגבלה תנועתם, בפרט בתחבורה הציבורית, ונקבעו להם אזורי מגורים. במקביל החל גם שוד ממוסד של רכוש היהודים. עד יוני 1941 הוחרמו בבלגרד לבדה כ-900 בתי-עסק יהודיים. שלוש פעמים הוטלו על הקהילה קנסות קולקטיביות, והוקפאו חשבונות היהודים בבנקים ועוד. על-פי הערכת הוועדה הממשלתית היוגוסלית הסתכם השוד בכמיליארד דינר וחצי (30 מיליון דולר). זהו אומדן חלקי בלבד.
- כבר בימים הראשונים לכיבוש הוטלה על כול הגברים היהודים בני 16-60 חובת עבודת כפייה, בראש ובראשונה בפינוי הריסות העיר בבלגרד. במאי 1941 הובאו עובדים יהודים לעיר סמדרבו, שבחלקה נהרסה בהתפוצצות ענקית של מצבורי תחמושת.
2. אוגוסט-דצמבר 1941. בעקבות מתקפת הגרמנים על ברית-המועצות פרץ בסוף יולי 1941 מרד עממי בס'. בחודשים הראשונים זכו המתמרדים, שבראשם עמדו אנשי המפלגה הקומוניסטית, בהצלחות ניכרות. הם שלטו בפועל על חלקים נרחבים של המדינה. הגרמנים הגיבו בטרור אכזרי וחסר מעצורים, כפרים נשרפו, יבולים הושמדו, רבים נותרו חסרי בית ואלפי בני-ערובה נרצחו. מדיניות התגמול של הורמכט גרסה, שעל הריגת חייל גרמני יוצאו להורג 100 בני-ערובה סרבים, ועל כול פצוע – 50 בני-ערובה. בשל מחסור בבני-ערובה מבני המקום ומחשש להגברת עוינות האוכלוסייה, הוצאו להורג גברים יהודים. למעשה בדרך זו רצו הגרמנים להשמיד את יהודי ס'.
- באוגוסט 1941 החל מעצרו של המוני הגברים היהודים ברחבי ס'. מרביתם נעצרו עד תחילת ספטמבר במחנה הריכוז טופובסקה שופה (Topovske Supe) בתוך בלגרד, ויהודי דרום ס' נכלאו במחנה הריכוז 'הצלב האדום' (Crveni Krst) ליד ניש ואנשי 'קבוצת קלאדובו' (Kladovo) נכלאו במחנה ליד העיר שבץ. קבוצה זו היתה של פליטים מאוסטריה, מגרמניה ומצ'כיה שבסוף 1939 יצאו לארץ-ישראל. בהגיעה במורד הדנובה לגבול יוגוסלביה-רומניה עוכבה, מטעמים שונים, בעיר קלאדובו, ואחר-כך הועברה לשבץ, ושם תפסוה הכובשים הגרמנים. בתחילת ספטמבר, בשיאו של מסע הדיכוי האנטי סרבי, העמיד טורנר, על-פי פניית ראשי הצבא הגרמני, בני-ערובה יהודים לצורך השלמת מכסות הרצח שהוטלו עליהם. הוא עצמו כתב, כי ברור לו שאין ליהודים שום קשר למרד הסרבי, אך 'עליהם ממילא להיעלם'. רציחת המוני היהודים הוצאה לפועל ביינצה (Jajinci) וביבוקה (Jabuka) ליד בלגרד, בזסביצה (Zasavica) ליד שבץ ובבובני (Bubanj) ליד

ניש. עד דצמבר נרצחו מרבית הגברים, פרט לקבוצת ניש שנרצחה בפברואר 1942 וכמה מאות גברים בבלגרד, שהועסקו במחנה סימישטה, ושנרצחו במרס 1942.

3. דצמבר 1941-מאי 1942. בישיבה בבלגרד ב-20 באוקטובר 1941 בהשתתפות

טורנר, ראש משטרת הביטחון בס' וילהלם פוקס, הממונה על ענייני יהודים במחלקת גרמניה במשרד החוץ הגרמני פרץ רדמכר, ושניים מאנשי אדולף איכמן שטושקה וזור סוכם, שמכיוון שעד קיץ 1942 לא יוכלו להוציא את היהודים מס' מזרחה, יש לרכזם, זמנית, במחנה ריכוז במקום. מראשית דצמבר 1941 ועד פברואר 1942 הובאו למחנה סיימישטה ליד בלגרד כול הנשים והילדים היהודים ברחבי ס', 7,500-8,000 נפש.

החיים במחנה היו קשים ביותר: המגורים היו פרוצים לכול רוח, תנאי התברואה כמעט שלא היו (מקלחת אחת לכול העצירים ובתי-שימוש מעטים), והתזונה גרועה, ולפיכך היתה התמותה גבוהה מאוד.

בראשית אביב 1942 הוברר לאנשי הממשל בס' כי קטן הסיכוי לשלח במהרה את היהודים, והם תבעו מהממונים עליהם בברלין להמציא פתרון אחר. בסוף פברואר 1942 הגיעה לבלגרד מברלין משאית גז מאותן שכבר נוסו בפולין ובברית-המועצות. בחודשים מרס-מאי נרצחו במשאית הגז כול עצורי סיימישטה היהודים.

אחרי מאי 1942 נותרו בס' יהודים מעטים. מרביתם מצאו מחסה אצל ידידים סרבים או שנמלטו אל הפרטיזנים. בנובמבר 1943 הגיע לבלגרד ס"ס שטנדרטנפירר פאול בלובל מפקד 'מבצע 1005', כדי להקים יחידה להוצאת גופות הנרצחים ושריפתן. היחידה שהוקמה, ובה 50 אנשי סיפ"ו והמשטרה הצבאית הגרמנית ומאה עצירים יהודים וסרבים, עסקה עד סתיו 1944 במלאכת טשטוש עקבות הרצח.

במלחמת-העולם השנייה נרצחו 14,500 מ-16,000 יהודי ס' (90%).